

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.3.435

UDK 37.018.26:373.2

371.3:373.2

Primljeno: 27. 05. 2021.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Amina Odobašić, Anela Hasanagić

SOCIO-EMOCIONALNE KOMPETENCIJE RODITELJA I ODGAJATELJA KAO FAKTORI PERCEPCIJE DAROVITOSTI DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Da bi se proces razvoja darovitosti neometano odvijao, neophodno je izgraditi adekvatne socio-emocionalne kompetencije koje se odnose na sposobnost korištenja različitih socijalnih i emocionalnih poticaja iz okruženja s ciljem postizanja razvojnih rezultata koji omogućavaju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u grupama, zajednicama kao i širem društvu kojem pojedinac pripada. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati da li su i u kojoj mjeri socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja značajan prediktor percepcije darovitosti djece predškolskog uzrasta. Uzorak je sačinjen od 100 ispitanika sa područja Zeničko-dobojskog kantona, od toga 75 roditelja i 25 odgajatelja. Kao instrumenti su korišteni: Upitnik o općim socio-demografskim podacima (SD upitnik), Upitnik za otkrivanje darovitosti (Von Krafft i Semke 2008) i Upitnik o socio-emocionalnim kompetencijama odgajatelja (Jusufović neobjavljeni rad). Metode korištene za potrebe rada su: deskriptivna i korelacijska (uz primjenu kvaziexperimentalnog dizajna), a od tehnika: tehnika skaliranja i anketiranja. Rezultati ukazuju da su od socio-emocionalnih kompetencija roditelja značajne samo svijest o drugima za procjenu izraženosti vlastitih obilježja i za procjenu izraženosti talenta, a od socio-demografskih varijabli je značajna varijabla dobi roditelja, ali samo za procjenu izraženosti talenta (stariji roditelji slabije percipiraju darovitost). Nadalje, kod odgajatelja su od socio-emocionalnih kompetencija značajne čista nenasilna komunikacija za izraženost vlastitih obilježja, te za izraženost talenta nenasilna komunikacija, svijest o drugima, regulacija emocija, samopoštovanje i ukupni skor socio-emocionalnih kompetencija, te od socio-demografskih karakteristika značajan je staž kao prediktor u procjeni darovitosti. Također, ispitali smo i razlike u načinu percipiranja darovitosti

između roditelja i odgajatelja, te rezultati pokazuju da su odgajatelji bolji u procjeni izraženosti talenta.

Ključne riječi: darovitost; socio-emocionalne kompetencije; roditelji; odgajatelji; djeca

1. UVOD

Jedan od velikih pedagoških izazova sa kojima se mogu susresti roditelji i odgajatelji je upravo odgoj i obrazovanje darovite djece. Darovitost se definira kao „svojevrsan sklop osobina na osnovi kojih je pojedinac u jednome ili više područja ljudskih djelatnosti sposoban trajno postizati izrazito visok natprosječni uradak“ (Koren 1989: 9). Interesantno opažanje darovitosti nudi Franz Gillparzer (prema Handukić 2008) postavljajući istu kao svojstvo shvatanja i obuhvatanja, dok s druge strane talenat vidi kao sposobnost reproduciranja. Generalno je prihvaćeno mišljenje da se darovito dijete vodi duboko ukorijenjenim principima, zasnovanim na pojmu istine, te beskrajnim zalihama snopova radoznalosti koji ga konstantno podstiču da stvara ideje koje do sada nisu viđene (Buzan 2007).

Uočiti iznadprosječno dijete jednako je težak posao koliko i rad sa njim, ali je ujedno i početni korak u brizi za razvoj sposobnosti. Brojni su znakovi koji ukazuju na darovitost: rano ovladavanje jezikom, upotreba bogatijeg rječnika, istančano zapažanje i zadržavanje pažnje na detaljima, rano shavatanje uzročno-posljedičnih veza, istančan osjećaj za humor, kreativnost i motivacija (Cvetković-Lay 2010). Proces uočavanja znakova darovitosti dalje vodi ka identifikaciji, koja je usmjerena ka pravilnom utvrđivanju mogućnosti djeteta a sve s ciljem zadovoljenja njegovih posebnih odgojno-obrazovnih potreba uz posebno planirane odgojno-obrazovne postupke. Posmatrajući način ljudskog intelektualnog funkcioniranja Gardner je, kako navode Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec (2008: 19), potvrdio mogućnost postojanja sedam vrsta relativno nezavisnih funkcija intelektualnih sposobnosti koje predstavljaju teorijsku koncepciju darovitosti, a koju je autor nazvao sedam inteligencija. Naime, riječ je o: verbalno-lingvističkoj, logičko-matematičkoj, vizuelno-spacijalnoj, muzičko-ritmičkoj, tjelesno-kinestetičkoj, intrapersonalnoj i interpersonalnoj inteligenciji.

Budući da su roditelji osobe s kojima dijete prvo stupa u odnos, bitno je znati da upravo predškolski period zahtijeva posebnu njegu, te postupi li se u skladu s tim zahtjevom dijete će postati „najveće čudo prirode“ (Montesori 2006: 37). Isto mišljenje dijeli i Peterson (2007) smatrajući da svaka osoba svoj najbrži razvoj doživljava

u ranom djetinjstvu. U tom periodu djeca razvijaju određene sheme o emocijama u odnosu na svoju porodicu i najbliže, jer je porodica ta „koja svojim stilovima roditeljstva, različitom interakcijom unutar porodičnog života, te svojom okupljenošću i cjelovitošću olakšava ili otežava emocionalni razvoj djeteta“ (Hasanagić 2015: 129). Također, Pašalić-Kreso (2004: 139) ističe da „osjećaj pripadanja i kvalitet ljubavi koju dijete doživi su suštinski ne samo za kasniji razvoj dječije ličnosti i njenu socijalizaciju nego i za njeno preživljavanje“. Prema tome, važnost izgradnje zdrave porodice neupitna je na putu uspjeha darovitog pojedinca, jer je zdrava porodica „ona u kojoj za dijete u vrijeme razvoja i adolescencije brine roditelj ili skrbnik koji mu pruža pažnju i potporu dok se ne osamostali“ (Wegner-Jakab 2008: 123).

Poslije roditelja, odgajatelji predstavljaju bitan faktor uočavanja i prepoznavanja neobičnih oblika ponašanja, koji mogu ukazivati na potencijalnu darovitost. Nakon početnog uočavanja darovitosti u predškolskoj ustanovi, stručni saradnik nastavlja posmatranje i dijagnosticiranje, te zajedno sa odgajateljima razrađuje plan poticanja razvoja djeteta i odlučuje o uključivanju djeteta u obogaćene aktivnosti (Cvetković-Lay 2010). Značaj odgajateljske procjene u tom procesu je ogroman jer oni vladaju kompetencijama za adekvatno procjenjivanje osobina djece u odgojnoj grupi koju vode. Te kompetencije sastoje se u mogućnosti međusobne usporedbe djece jednake dobi, u psihološko-pedagoškoj edukaciji koja uključuje poznavanje strukture i dinamike ličnosti djeteta, kao i u saradnji sa roditeljima.

Poznato je da u predškolskom periodu dolazi do intenzivnog razvoja djeteta, njegove socijalizacije i emocija, formiranja stavova, obrazaca ponašanja i učenja, te promjene odnosa u novoj, heterogenoj zajednici. To je ustvari razdoblje u kojem dijete djelimično izlazi iz zaštitničkog okruženja roditelja i postepeno ulazi u svijet socijalnih odnosa i interakcije. Međutim, bitno je znati da djeca u taj svijet nose prethodno izgrađene vrijednosti. Prema tome, roditelji i odgajatelji, kao primarne osobe u dječijem razvoju, trebaju ponuditi adekvatan model za usvajanje socio-emocionalnih kompetencija, budući da „rana socijalna i emocionalna iskustva začeci su ljudske inteligencije“ (Hancock i Wingert 1997: 36, prema Opić 2010: 220). Na tragu toga, Brust-Nemet i Velki (2016: 1107) ističu da se socijalna kompetencija najčešće definira kao „kao sposobnost stvaranja i usklađivanja fleksibilnih, prilagođenih reakcija na zahtjeve te stvaranje i iskorištavanje prilika u okruženju“. Izgradnji socijalnih kompetencija prethodi niz faktora među kojima Suzić (2004, prema Jurković 2009: 328) izdvaja: razumijevanje drugih individua i grupa, tumačenje grupnih emocionalnih struja, usaglašenost sa ciljevima grupe, timske sposobnosti, nenasilnu komunikaciju, empatiju i svijest drugima. S druge strane, emocije predstavljaju vrstu psihičkih pro-

cesa koja odražava naš odnos prema stvarima i događajima iz okruženja, prema ljudima ali i vlastitim postupcima, akcijama i doživljajima (Lebedina-Manzoni 2006: 129). Ustvari, emocionalna kompetentnost predstavlja „naučenu sposobnost baziranu na emocionalnoj inteligenciji“ (Goleman 1998, prema Sindik 2010: 70-71). Kao što izgradnji socijalnih kompetencija prethodi niz faktora, tako i emocionalne kompetencije uključuju: emocionalnu svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija, samokontrolu, samopoštovanje, altruizam i istinoljubivost (Suzić 2005: 3).

Integrisane i razvijene socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja predstavljaju osnovu za razvoj svih sposobnosti i adekvatan model za usvajanje socijalno prihvatljivih obrazaca ponašanja darovitog pojedinca. Prema tome, bez obzira koliko dijete bilo darovito, njegova darovitost neće se razvijati u pravom smjeru bez adekvatnog odnosa značajnih odraslih. Tragom ovakog shvatanja, ovim radom smo željeli da provjerimo u kojoj mjeri su socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja značajan prediktor prepoznavanja darovitosti kod djece.

2. METODA

2.1. Predmet i cilj

Predmet ovog istraživanja su socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja kao faktori percepcije darovitosti djece predškolske dobi. Osnovni cilj istraživanja je ispitati da li su i u kojoj mjeri socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja značajan prediktor percepcije darovitosti djece predškolskog uzrasta. Formulirali smo sljedeće zadatke istraživanja:

- ispitati značajnost prediktora socio-emocionalnih kompetencija roditelja i odgajatelja i percepcije nadarenosti kao kriterij varijabli
- ispitati značajnost socio-demografskih karakteristika roditelja i odgajatelja kao prediktora percepcije darovitosti djece predškolske dobi.

2.2. Sudionici

Uzorak ovog istraživanja sačinjavalo je 100 ispitanika sa područja Zeničko-dobojskog kantona, od toga 75 roditelja i 25 odgajatelja. Ispitanici su birani metodom dostupnog uzorka.

2.3. Instrumenti

Nezavisnu varijablu (prediktor) u ovom istraživanju čine socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja operacionalizirane kroz kvalitetnu, čistu ili nenasilnu komunikaciju, svijest o sebi, svijest o drugima, upravljanje sobom – regulacija emocija, samopoštovanje i konstruktivno/nenasilno rješavanje konflikata, dok zavisnu varijablu (kriterij) čine percepcija roditelja i odgajatelja o darovitosti kod djece predškolskog uzrasta operacionalizirane kroz izraženost vlastitih dječijih obilježja i izraženosti talenta.

Od istraživačkog instrumentarija korišteni su sljedeći upitnici:

1. Upitnik o općim socio-demografskim podacima (SD upitnik);
2. Upitnik za otkrivanje darovitosti (Von Krafft i Semke 2008);
3. Upitnik o socio-emocionalnim kompetencijama odgajatelja (Jusufović, neobjavljeni rad).

Podaci korišteni u svrhu ovog istraživanja sadržavali su informacije o roditeljima (stepen stručne spreme: osnovna škola, srednja škola, fakultet: I ciklus, II ciklus, III ciklus; potpunost porodice: potpuna porodica, jednoroditeljska porodica; starosna dob: 18-25; 25-35; 35-45; 45 i više) i informacije o odgajateljima (vrsta predškolske ustanove: javna ustanova, privatna ustanova; radni staž: pripravnik, pet godina radnog staža, 10 godina radnog staža, više od 10 godina radnog staža; vrsta grupe: jaslice, od 3 do 4 godine, od 4 do 5 godina, od 5 do 6 godina, mješovita grupa). Učesnici su imali zadatak da zaokruže jednu od tvrdnji koja se odnosi na njih. Upitnik za otkrivanje darovitosti (Von Krafft i Semke 2008) modificiran je za potrebe ovog istraživanja u smislu da su pitanja u originalnom Upitniku za otkrivanje darovitosti bila namijenjena djeci školske dobi, a modifikacija se odnosila samo na prilagođavanje terminologije usmjerene na djecu predškolske dobi.

Upitnik je podijeljen na dva dijela. Prvi dio odnosi se na izraženost vlastitih obilježja djeteta, a drugi se odnosi na izraženost talenta djeteta. Svaka od subskala se sastoji od po 12 ajtema. Izraženost vlastitih obilježja sastoji se od tri subskele: socijalna kompetencija – općenito (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim ima izražen osjećaj za pravdu.*), socijalna kompetencija – tolerancija (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim često suosjeća sa drugim ljudima.*), motiviranost za rad i uspjeh (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim ponosno je kad nauči nešto novo.*). S druge strane, izraženost talenta djece sastoji se od sedam subskala: prostorno razmišljanje (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim dobro procjenjuje uda-*

ljenosti.), logičko razmišljanje (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim često postavlja pitanja o načinu rada strojeva.*), jezična darovitost (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim često pita za značenje nepoznatih riječi.*), sportske sposobnosti (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim lahko uči novi slijed koraka i kretnji u nekom sportu.*), praktične sposobnosti (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim rado izrađuje predmete prema vlastitoj zamisli i planovima.*), muzikalnost (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim zna na instrumentu, koji ne zna svirati, pronaći slijed tonova koji odgovara poznatoj melodiji.*) i kreativnost (primjer čestice: *Dijete koje smatrate darovitim može iz jednostavnih stvari i materijala izraditi neobične predmete.*). Svaka od subskala se, također, kao i prethodno sastoji od po 12 ajtema. Učesnici odgovaraju zaokruživanjem određenog broja na skali Likertovog tipa sa pet nivoa: 1= potpuno netačno; 2= netačno; 3= djelimično tačno; 4= prilično tačno; 5= potpuno tačno, pri čemu se ukupan rezultat dobije linearnom kombinacijom procjena. Viši rezultat označava i višu razinu izraženosti vlastitih obilježja i izraženosti talenta djeteta prema procjeni roditelja i odgajatelja.

Upitnik o socio-emocionalnim kompetencijama odgajatelja (Jusufović neobjavljeni rad) u ovom istraživanju korišten je u svrhu procjene navedenih kompetencija odgajatelja i roditelja. Konstruktiva valjanost instrumenta je potvrđena faktorskom analizom. Upitnik se sastoji od šest subskala. Svaka od subskala opisana je na sljedeći način:

1. Čista nenasilna komunikacija sadrži 5 ajtema (primjer čestice: *Lahko mogu iskazati riječima svoja osjećanja i potrebe.* Cronbach's Alpha: 0,69.)
2. Svijest o sebi sadrži 6 ajtema (primjer čestice: *Moja osjećanja su često uzrokovana ponašanjem drugih ljudi.* Cronbach's Alpha: 0,48.)
3. Svijest o drugima sadrži 4 ajtema (primjer čestice: *Lahko mi je razumjeti zašto se ljudi osjećaju tako kako se osjećaju.* Cronbach's Alpha: 0,80.)
4. Upravljanje sobom – regulacija emocija sadrži 5 ajtema (primjer čestice: *Mogu kontrolirati ponašanje kada se stvari dešavaju suprotno od mojih očekivanja.* Cronbach's Alpha: 0,81.)
5. Samopoštovanje sadrži 7 ajtema (primjer čestice: *Kada sam u sukobu vodim računa o osjećanjima i potrebama svog sagovornika.* Cronbach's Alpha: 0,70.)
6. Konstruktivno/nenasilno rješavanje sukoba sadrži 5 ajtema (primjer čestice: *Kakav god se zahtjev pred mene postavi ja to mogu riješiti.* Cronbach's Alpha: 0,77.)

Učesnici na pitanja odgovaraju zaokruživanjem određenog broja na skali Likertovog tipa sa pet nivoa: 1= uopće se ne odnosi na mene; 2= uglavnom se ne odnosi

na mene, 3= niti se odnosi niti se ne odnosi na mene; 4= uglavnom se odnosi na mene; 5= u potpunosti se odnosi na mene, pri čemu se ukupan rezultat dobije linearnom kombinacijom procjena. Viši rezultat označava i višu razinu socio-emocionalnih kompetencija roditelja i odgajatelja.

3. REZULTATI

Kako sama metodologija izrade ovakvih radova nalaže, u prvom koraku smo provjerali normalitet distribucija kontinuiranih varijabli.

Tabela 1. Deskriptivna statistika kontinuiranih varijabli

	N	Min	Max	M	s.d.	Skewness		Kurtosis	
						Stat	St.pogr.	Stat	St.pogr
Izraženost vlastitih obilježja - procjena roditelja	75.00	109.00	171.00	145.72	14.08	-0.11	0.28	-0.48	0.55
Izraženost talenta - procjena roditelja	75.00	209.00	381.00	289.96	45.14	0.26	0.28	-0.95	0.55
Čista nenasilna komunikacija - roditelji	75.00	9.00	24.00	15.77	2.71	0.22	0.28	0.26	0.55
Svijest o sebi – roditelji	75.00	9.00	30.00	21.85	5.44	-0.52	0.28	-0.45	0.55
Svijest o drugima - roditelji	75.00	7.00	20.00	15.28	2.78	-0.79	0.28	0.62	0.55
Regulacija emocija - roditelji	75.00	10.00	25.00	17.65	3.79	-0.22	0.28	-0.54	0.55
Samopoštovanje - roditelji	75.00	16.00	35.00	26.08	4.32	-0.16	0.28	-0.33	0.55
Nenasilno rješavanje konflikta - roditelji	75.00	9.00	25.00	19.99	3.77	-0.87	0.28	0.85	0.55
Socio-emocionalne kompetencije roditelja - ukupno	75.00	86.00	151.00	119.61	14.38	-0.07	0.28	-0.47	0.55
Izraženost vlastitih obilježja - procjena odgajatelja	25.00	109.00	177.00	148.04	19.45	-0.16	0.46	-1.14	0.90
Izraženost talenta - procjena odgajatelja	25.00	226.00	416.00	320.52	56.11	-0.07	0.46	-0.83	0.90
Čista nenasilna komunikacija - odgajatelji	25.00	14.00	23.00	17.72	2.87	0.51	0.46	-0.75	0.90
Svijest o sebi - odgajatelji	25.00	10.00	29.00	21.12	5.80	-0.23	0.46	-1.13	0.90
Svijest o drugima - odgajatelji	25.00	6.00	20.00	15.80	3.51	-0.76	0.46	1.75	0.90
Regulacija emocija - odgajatelji	25.00	8.00	24.00	17.48	4.86	-0.53	0.46	-0.76	0.90
Samopoštovanje - odgajatelji	25.00	14.00	34.00	27.96	5.03	-0.95	0.46	0.78	0.90
Nenasilno rješavanje konflikta - odgajatelji	25.00	10.00	25.00	20.72	2.97	-0.95	0.46	6.41	0.90
Socio-emocionalne kompetencije odgajatelja - ukupno	25.00	90.00	146.00	120.80	16.57	-0.08	0.46	-1.23	0.90

Tabela deskriptivne statistike se može elaborirati po više osnova, ali to prevazilazi ciljeve ovoga rada. Stoga ćemo se samo fokusirati na interpretaciju mjera skjunisa i kurtozisa. Kao što se vidi iz tabele 1. možemo zaključiti da zavisne varijable (izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta prema procjenama odgajatelja i roditelja) ne prelaze vrijednosti 1, što ukazuje da distribucije ne odstupaju statistički značajno od normalne distribucije. Jedino imamo kurtičnost iznad vrijednosti 1 za varijablu socio-emocionalne kompetencije odgajatelja – ukupan skor, što ne smatramo dovoljnim da odustajemo od parametrijske statistike.

3.1. Ispitivanje značajnosti prediktora socio-emocionalne kompetencije roditelja i percepcija nadarenosti djece kao kriterij varijable

Da bismo ispitali da li su i u kojoj mjeri socio-emocionalne kompetencije roditelja značajan prediktor percepcije darovitosti djece, koristili smo regresijsku analizu na dva nivoa, gdje smo kao prediktore u prvom nivou koristili socio-emocionalne kompetencije (socio-emocionalne kompetencije roditelja - ukupno, svijest o drugima - roditelji, regulacija emocija - roditelji, nenasilno rješavanje konflikta - roditelji, samopoštovanje - roditelji, čista nenasilna komunikacija - roditelji). Kriterij varijable su operacionalizirane kao: Izraženost vlastitih obilježja - procjena roditelja i Izraženost talenta - procjena roditelja.

Tabela 2. Izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta djece prema procjeni roditelja

Zavisna varijabla	R	F	Sig
Izraženost vlastitih obilježja - procjena roditelja	.40	2.18	.05
Izraženost talenta - procjena roditelja	.50	3.89	.00

Regresijski koeficijenti su, kao što se vidi, statistički značajni, što ukazuje na značajnost modela prediktora i kriterija za obje zavisne varijable. Tako za Izraženost vlastitih obilježja – procjena roditelja iznosi $R=0.4$, $F=2.18$, $p<0.05$, što ukazuje na 16% objašnjene varijance, a za izraženost talenta – procjena roditelja iznosi $R=0.5$, $F=3,89$, $p<0.05$ i ukazuje na 25% objašnjene varijance kriterija pomoću zadanih prediktora.

Tabela 3. Beta ponderi - procjena roditelja

Prediktor	Kriterij	Izraženost vlastitih obilježja-procjena roditelja	Izraženost talenta-procjena roditelja
Čista nenasilna komunikacija - roditelji		.37	.24
Svijest o drugima - roditelji		.29*	.50**
Regulacija emocija - roditelji		.05	.10
Samopoštovanje - roditelji		.06	.10
Nenasilno rješavanje konflikta - roditelji		.07	.21
Socio-emocionalne kompetencije roditelja - ukupno		-.26	-.45

* značajno na nivou 0.05

** značajno na nivou od 0.01

Rezultati regresijske analize pokazuju da je za objašnjenje varijance percepcije nadarenosti djece operacionalno definirane kao izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta prema procjeni roditelja značajan prediktor jedino svijest o drugima ($\beta=0.29$ za izraženost vlastitih obilježja i 0.50 za izraženost talenta). Drugi prediktori (subskale Skale socio-emocionalnih kompetencija roditelja) nisu statistički značajni za objašnjenje zavisnih varijabli procjene darovitosti djece (tabela 3). Zaključno, svijest o drugima kao oblik socio-emocionalne kompetencije roditelja je značajan prediktor za percepciju darovitosti djece.

3.2. Ispitivanje značajnosti prediktora socio-emocionalne kompetencije odgajatelja i percepcija nadarenosti djece kao kriterij varijable

Da bismo ispitali da li su i u kojoj mjeri socio-emocionalne kompetencije odgajatelja značajan prediktor za percepciju darovitosti djece, koristili smo regresijsku analizu.

Tabela 4. Izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta djece prema procjeni odgajatelja

Zavisna varijabla	R	F	Sig
Izraženost vlastitih obilježja - procjena odgajatelja	.61	1.81	.15
Izraženost talenta - procjena odgajatelja	.70	2.93	.03

Regresijski koeficijent za izraženost vlastitih obilježja nije statistički značajan $R=0.61$, $F=1,81$, $p>0.05$, dok jeste za izraženost talenta $R=0.70$, $F=2,93$, $p<0.05$, što ukazuje da zadani prediktori objašnjavaju 49 % zajedničke varijance kriterija.

Tabela 5. Beta ponderi - procjena odgajatelja

Prediktor	Kriterij	Izraženost vlastitih obilježja - procjena odgajatelja	Izraženost talenta - procjena odgajatelja
Čista nenasilna komunikacija - odgajatelji		1.02*	1.09**
Svijest o drugima - odgajatelji		.44	.76**
Regulacija emocija - odgajatelji		.45	.88*
Samopoštovanje - odgajatelji		.58	1.22**
Nenasilno rješavanje konflikta - odgajatelji		-.23	-.20
Socio-emocionalne kompetencije odgajatelja - ukupno		-1.44	-2.27*

* značajno na nivou 0.05

** značajno na nivou od 0.01

Rezultati regresijske analize pokazuju da zadani prediktori nisu statistički značajni za objašnjenje izraženosti vlastitih obilježja, te ćemo se samo fokusirati na drugu zavisnu varijablu – izraženost talenta. Tu rezultati pokazuju da je za objašnjenje varijance percepcije nadarenosti djece operacionalno definirane kao izraženost talenta prema procjeni odgajatelja, značajan prediktor od socio-emocionalnih kompetencija odgajatelja: čista nenasilna komunikacija ($\beta=1.09$, $p<0.01$), svijest o drugima ($\beta=0.76$, $p<0.01$), regulacija emocija ($\beta=.88$, $p<0.05$), samopoštovanje ($\beta=1.22$, $p<0.01$), ukupan skor socio-emocionalni kompetencija ($\beta=-2.27$, $p<0.05$) (tabela 5).

Analizom prediktorskih varijabli odgajatelja, možemo vidjeti nešto drugačiju situaciju nego što je to bilo kod roditelja, što implicira da su drugi prediktori značajni kada je u pitanju procjena odgajatelja kao kriterij varijable, u odnosu na slučaj kada je to procjena roditelja.

3.3. Ispitivanje značajnosti razlike u načinu percipiranja darovitosti djece između roditelja i odgajatelja

Razlike u percipiranju darovitosti djece između roditelja i odgajatelja smo ispitali metodom t-testa za nezavisne uzorke, ali, zbog neujednačenosti uzorka, i upotrebom neparametrijskog testa Mann-Whitney.

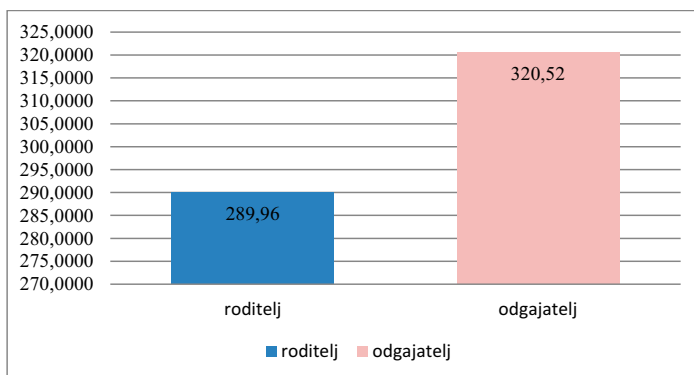
Tabela 6. Deskriptivna statistika i t-test zavisnih varijabli koje ukazuju na razlike percipiranja darovitosti od strane roditelja i odgajatelja

Ispitanik		N	M	s.d.	St.pog.	t	sig
Izraženost vlastitih obilježja	Roditelj	75	145.72	14.07	1.62	-.64	.52
	Odgajatelj	25	148.04	19.45	3.89		
Izraženost talenta	Roditelj	75	289.96	45.14	5.21	-2.75	.00
	Odgajatelj	25	320.52	56.11	11.22		

Između roditelja i odgajatelja postoje statistički značajne razlike u procjeni izraženosti talenta, dok nema statistički značajnih razlika u procjenama izraženosti vlastitih obilježja.

Nalazi dobiveni t-testom su potvrđeni i neparametrijskim Mann-Whitney testom. Razlike u procjeni izraženosti talenta su prikazane i grafički na Grafikonu 1. gdje je jasno vidljivo da odgajatelji imaju viši skor na procjeni talenta od roditelja.

Grafikon 1. Deskriptivna statistika nezavisnih varijabli za izraženost talenta - procjena roditelja i odgajatelja

Tabela 7. Mann-Whitney U test za ispitivanje razlika između roditelja i odgajatelja u zavisnim varijablama

	ispitanik	N	Srednji rang	Suma rangova	Mann-Whitney U	sig
Izraženost vlastitih obilježja - procjena roditelja	roditelj	75	49.58	3718.50	868.500	.583
	odgajatelj	25	53.26	1331.50		
	Total	100				
Izraženost talenta - procjena roditelja	roditelj	75	46.41	3480.50	630.500	.015
	odgajatelj	25	62.78	1569.50		
	Total	100				

3.4. Ispitivanje značajnosti socio-demografskih karakteristika roditelja kao prediktora u percepciji darovitosti djece

Da bismo ispitali da li su i u kojoj mjeri socio-demografske varijable značajan prediktor percepcije darovitosti djece koristili smo regresijsku analizu, gdje smo, osim prethodno analiziranih socio-emocionalnih kompetencija roditelja, dodali i SD varijable kao prediktore.

Tabela 8. Izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta djece prema procjeni roditelja u odnosu na socio-emocionalne kompetencije i SD varijable

Zavisna varijabla	R	F	sig
Izraženost vlastitih obilježja-procjena roditelja	.40	1.43	.19
Izraženost talenta-procjena roditelja	.59	4.01	.00

Regresijski koeficijent za izraženost vlastitih obilježja nije statistički značajan $R=0.40$, $F=1,43$, $p>0.05$, dok jeste za izraženost talenta $R=0.59$, $F=4,01$, $p<0.05$, što ukazuje da zadani prediktori objašnjavaju 35% zajedničke varijance kriterija.

Tabela 9. Beta ponderi - procjena roditelja

Prediktor	Kriterij	Izraženost vlastitih obilježja-procjena roditelja	Izraženost talenta-roditelja
Čista nenasilna komunikacija - roditelji		.31	.10
Svijest o sebi - roditelji		-.09	-.13
Svijest o drugima - roditelji		.26	.34**
Regulacija emocija - roditelji		-.03	.15
Samopoštovanje - roditelji		-.00	-.08
Nenasilno rješavanje konflikta - roditelji		.00	.06
Vaša stručna sprema:		.00	.05
Vaše dijete živi u:		.07	-.18
Vaša starosna dob je:		-.00	-.28**

* značajno na nivou 0.05

** značajno na nivou od 0.01

Kada je u pitanju kriterij varijabla izraženost vlastitih obilježja regresijska analiza se nije pokazala statistički značajnom, što znači da socio-emocionalne kompetencije, te socio-demografske varijable nisu značajni prediktori procjene roditelja u smislu izraženosti vlastitih obilježja darovitosti. Kada je u pitanju kriterij varijabla izraženost talenta, značajni prediktori su svijest o drugima – roditelji ($\beta=0.34$, $p<0.01$), te starosna dob roditelja ($\beta=-0.28$, $p<0.01$), što znači da su stariji roditelji manje skloni percepciji talenta kod svoje djece. Dakle, nivo obrazovanja roditelja i potpunost porodice nisu se pokazali značajnim prediktorima kada je riječ o percepciji talenta djece.

3.5. Ispitivanje značajnosti socio-demografskih karakteristika odgajatelja kao prediktora u percepciji darovitosti djece

Da bismo ispitali da li su i u kojoj mjeri socio-demografske varijable značajan prediktor percepcije darovitosti djece od strane odgajatelja, koristili smo regresijsku analizu, gdje smo, osim prethodno analiziranih socio-emocionalnih kompetencija odgajatelja, dodali i SD varijable kao prediktore.

Tabela 10. Izraženost vlastitih obilježja i izraženost talenta djece prema procjeni odgajatelja u odnosu na socio-emocionalne kompetencije i SD varijable

Zavisna varijabla	R	F	Sig
Izraženost vlastitih obilježja-procjena odgajatelja	.72	1.79	.15
Izraženost talenta- procjena odgajatelja	.81	3.19	.02

Regresijski koeficijent za izraženost vlastitih obilježja nije statistički značajan $R=0.72$, $F=1,79$, $p>0.05$, dok jeste za izraženost talenta $R=0.81$, $F=3,19$, $p<0.05$, što ukazuje da zadani prediktori objašnjavaju 65,6% zajedničke varijance kriterija.

Tabela 11. Beta ponderi - procjena odgajatelja

Prediktor	Kriterij	Izraženost vlastitih obilježja-procjena odgajatelja	Izraženost talenta-odgajatelja
Čista nenasilna komunikacija - odgajatelji		.85	.76**
Svijest o sebi - odgajatelji		-.28	-.51
Svijest o drugima - odgajatelji		.11	.23
Regulacija emocija - odgajatelji		-.06	.10
Samopoštovanje - odgajatelji		-.17	.18
Nenasilno rješavanje konflikta - odgajatelji		-.59	-.72*
Vrsta PU u kojoj ste zaposleni		.08	.12
Godine radnog staža		-.40	-.45*
Vrsta grupe		-.31	-.30

* značajno na nivou 0.05

** značajno na nivou od 0.01

Za izraženost vlastitih obilježja prema procjeni odgajatelja kao kriterij varijabli, socio-emocionalne kompetencije odgajatelja i SD varijable nisu značajni prediktori, F omjer nije statistički značajan ($F=1.79$, $p>0.05$). Za izraženost talenta kao značajni prediktori pokazale su se varijable čiste nenasilne komunikacije ($\beta=0.76$, $p<0.01$), nenasilno rješavanje sukoba ($\beta=-0.72$, $p<0.05$) i godine radnog staža ($\beta=-0.45$, $p<0.05$). Nenasilna komunikacija ima pozitivan beta ponder što znači da odgajatelji sa višim skorom na čistoj nenasilnoj komunikaciji, odgajatelji sa nižim skorom na nenasilnim rješavanjem sukoba i mlađi odgajatelji imaju bolju percepciju talenta djece.

4. DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Rezultati dobijeni ovim istraživanjem pružaju odgovor na cilj i zadatke istraživanja. Uvidi u relevantne teorijske izvore pokazali su veliki značaj izgradnje socio-emocionalnih kompetencija roditelja i odgajatelja, kao bitnih kvaliteta u odgojno-obrazovnom djelovanju. U okviru prvog istraživačkog zadatka ispitivana je značajnost prediktora socio-emocionalnih kompetencija roditelja i percepcija nadarenosti djece kao kriterij varijabla. Shodno prethodno spomenutim rezultatima, jedino se svijest o drugima kao oblik socio-emocionalnih kompetencija roditelja pokazala značajnim prediktorom percepcije darovitosti djece.

Mitchell (1988, prema Lebedina-Manzoni 2006) u svojim istraživanjima ističe da djeca razvijaju određene sheme ili mentalne modele o emocijama u odnosu na svoje najbliže, te takve sheme su ustvari reprezentant određenih akcija, razumijevanja emocija kao i njihovog funkcioniranja. Upravo svijest o sebi kao i svijest o drugima kao oblici socio-emocionalnih kompetencija uče nas gdje su određene emocije primjerene a gdje ne, te da u određenim okolnostima možemo izraziti ljutnju bez loših posljedica, dok će u nekim drugim okolnostima ili s nekim drugim ljudima takva ekspresija izazvati probleme. Prema tome, naše emocionalne sheme su destilat naših očekivanja i baziraju se na našim prethodnim iskustvima s emocijama u određenim vezama. Budući da je poznata uloga roditelja u odgoju djece, i kako je kroz sam rad istaknut značaj socio-emocionalnih kompetencija roditelja, rezultati do kojih smo došli nisu u potpunosti potvrdili nalaze dosadašnjih istraživanja. Kako je prethodno spomenuto, samo se svijest o drugima kao dio socio-emocionalnih kompetencija roditelja pokazala značajnim prediktorom procjene darovitosti, iako je kroz rad također istaknuta i uloga porodice kao bazične institucije koja određuje karakter odrastanja, uspjeha ili neuspjeha svih područja razvoja ličnosti.

U drugom slučaju, ispitivali smo značajnost prediktora socio-emocionalnih kompetencija odgajatelja i percepciju nadarenosti djece kao kriterij varijable. Istraživanja koja su provedena na području Hrvatske (Sindik 2010) o povezanosti emocionalne kompetencije odgajatelja i njihovih stavova o darovitoj djeci ukazuju na to odgajatelji koji su empatičniji, odnosno oni odgajatelji koji su pokazali višu razinu emocionalne kompetentnosti, racionalnije gledaju na darovitu djecu, te samim tim prihvataju dijete onakvo kakvo jest sa svim njegovim osobinama. Upravo na isto upućuju i rezultati ovog istraživanja, pri čemu se moglo uočiti da je veći dio socio-emocionalnih kompetencija odgajatelja značajna determinanta njihovih stavova o darovitosti.

Kako je prethodno spomenuto, u istraživanju se čista nenasilna komunikacija, kao dio socio-emocionalnih kompetencija, pokazala značajnim prediktorom procjene darovitosti djece od strane odgajatelja kroz obje zavisne varijable: izraženost vlastitih dječijih obilježja i izraženost talenta. Primjena nenasilne komunikacije poistovjećuje se sa Gordonovim modelom kvalitetne komunikacije, i zasnovana je, kako ističe Jusufović (2011), na identifikaciji i lociranju problema (djetetov, odgajateljev ili zajednički) i primjeni adekvatnih komunikacijskih alatki shodno problemskoj situaciji, bez obzira da li se radi o aktivnom slušanju, parafraziranju ili ja-porukama. Budući da darovitu djecu vrlo često opisuju kao nemirnu, čista nenasilna komunikacija kao dio socio-emocionalnih kompetencija iznimno je važna u radu odgajatelja, a ovo istraživanje je potvrdilo da odgajatelji primjenjuju kvalitetnu komunikaciju kao osnovni oblik rješavanja problemskih situacija.

Pored navedenog, u ovom istraživanju samopoštovanje i regulacija emocija pokazale su se značajnim prediktorom procjene darovitosti od strane odgajatelja. Sposobnost reguliranja emocija u svrhu promocije emocionalnog i intelektualnog razvoja Salovey i Mayer (1990; Takšić i sar. 2006; prema Sindik i Frančešević 2014: 4) smatraju najsloženijim strukturalnim nivoom u sastavu emocionalne inteligencije. S druge strane, samopoštovanje kao dio vlastitog integriteta, podrazumijeva etičko mišljenje i djelovanje kao i izgradnju vlastitih standarda časti (Suzić 2005). Kada osoba izgradi visok nivo samopoštovanja bit će u stanju regulirati vlastite emocije na socijalno prihvatljiv način, te samim tim dostići najvišu razinu emocionalne inteligencije. Ako se svemu navedenom doda i činjenica da se za najadekvatnijeg odgajatelja darovite djece smatra odgajatelj koji kao jednu od najvažnijih osobina ima izražena svojstva ličnosti, odnosno, socio-emocionalne kompetencije (Tannenbaum i Lindsey 1980, prema Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec 2008), onda se za ovaj dio istraživanja može reći da je opravdao očekivanja, jer su se socio-emocionalne kompetencije odgajatelja pokazale značajnim prediktorom procjene darovitosti kroz zavisnu varijablu koja se odnosi na talentiranost djece.

Nakon uvida u socio-emocionalne kompetencije roditelja i odgajatelja, kao i u njihovu percepciju nadarenosti, dalje nas je zanimala razlika u načinu percipiranja darovitosti između roditelja i odgajatelja. Rezultati do kojih smo došli u ovom dijelu istraživanja pokazuju da odgajatelji imaju viši skor na procjeni darovitosti djece u odnosu na roditelje. Ovakvi rezultati mogu biti rezultat činjenice da su odgajatelji, profesionalno gledano, više senzibilizirani za detekciju nadarenosti djece, odnosno da imaju više kompetencija pomoću kojih su objektivniji i osjetljiviji na diskriminiranje obilježja talenta kod svakog djeteta. U prilog ovakvim rezultatima, Cvetković-

Lay (2010: 76) navodi projekat rane identifikacije darovite djece koji je proveden od strane španjolskog Ministarstva obrazovanja i kulture koji prikazuje rezultate istraživanja koje je obuhvatilo 675 djece u dobi od 4 do 6 godine, gdje su roditelji imali zadatak da procjenjuju da li su i u kojoj mjeri njihova djeca darovita. Rezultati istraživanja spomenutog projekta pokazali su da roditelji precjenjuju ili potcjenjuju svoju djecu. S druge strane, projekat je uključio i odgajateljice na čiji prijedlog su ispitana djeca koja su pokazivala znakove darovitosti, za koju je ispitivanjem utvrđeno da imaju nivo inteligencije iznad 130. Dakle, odgajatelji u odnosu na roditelje bolje uočavaju darovitost djece, što je i u našem istraživanju potvrđeno.

Nastavak istraživanja odnosio se na ispitivanje značajnosti socio-demografskih karakteristika roditelja i odgajatelja kao prediktora u percepciji darovitosti. Kada je riječ o socio-demografskim karakteristikama roditelja, nivo obrazovanja i potpunost porodice nisu se pokazali statistički značajnim faktorima u percepciji darovitosti. Cvetković-Lay i Sekulić-Majurec (2008) u svome istraživanju ističu da se pri procjeni darovite djece vežu ekonomski i obrazovni status roditelja. Roditelji višeg ekonomskog i obrazovnog statusa obično precjenjuju svoju djecu, a potcjenjuju djecu koja potječu iz skromnijih porodica. Na tragu prethodno navedenog, Humphreys (1985, prema Čudina-Obradović 1991: 78) ističe da je iz statističkih podataka moguće zaključiti da se „najveći broj nadarene djece nalazi u obiteljima srednjeg ekonomskog i obrazovnog statusa, a da se nadarena djeca svake dobi mogu naći u obiteljima svih obrazovnih razina“. Rezultati dobijeni ovim istraživanjem potvrđuju konstataciju da obrazovanje roditelja nema ulogu u dječijim sposobnostima. Dakle, u našem slučaju mladi roditelji su, bez obzira na nivo obrazovanja, pokazali aktivan interes za odgojno-obrazovno djelovanje u radu sa svojom djecom. Roedell i saradnici (1980, prema Čudina-Obradović 1991: 78) u tom smislu ističu da je za razvoj darovitosti „važniji aktivan angažman roditelja u odgoju djece nego njihov stupanj obrazovanja ili ekonomske moći“.

Dalje, kada je riječ o potpunosti porodice, rezultati ovog istraživanja poistovjećuju se sa nekim ranije provedenim kada je riječ o navedenoj tematici. Naime, Winner (1996, prema Cvetković-Lay 2010: 140) navodi istraživanja iz dvadesetog stoljeća gdje su brojne ličnosti poticale iz jednoroditeljskih porodica, od čega je 56% naučnika iz tog perioda. Dakle, potpunost porodice nije značajan prediktor percepcije i razvoja darovitosti, a što potvrđuje i ovo istraživanje.

Interesantan je podatak do kojeg smo došli ovim istraživanjem, a tiče se starosti roditelja. Naime, stariji roditelji su manje skloni percipiranju talenta djece predškolske dobi. Budući da se nivo obrazovanja i potpunost porodice nisu pokazali statistički

značajnim prediktorima procjene talentiranosti u ovom istraživanju, i da je za razvoj darovitosti bitniji angažman roditelja nego prethodno spomenuti faktori, onda bismo ovakve rezultate mogli povezati sa motiviranošću za roditeljstvo, ali i sa educiranošću roditelja o temi ovog istraživanja, a to može biti ideja za buduća istraživanja.

Kada je riječ o socio-demografskim karakteristikama odgajatelja, kod izraženosti talenta značajnim prediktorima pokazale su se varijable čiste nenasilne komunikacije, nenasilno rješavanje problema i godine radnog staža. Na prvom nivou regresijske analize, gdje su posmatrane samo socio-emocionalne kompetencije odgajatelja, dobijeno je da je nenasilna komunikacija značajan prediktor procjene obilježja. Također, nenasilna komunikacija, ali i svijest o drugima, regulacija emocija, samopoštovanje i ukupno gledano SK kompetencije su značajni prediktor izraženosti talenta prema procjeni odgajatelja. Kada se na drugom nivou dodaju i SD varijable u model, onda je situacija drugačija, i značajni prediktori su samo nenasilna komunikacija, nenasilno rješavanje konflikta i godine radnog staža (stariji odgajatelji su skloni slabijoj procjeni izraženosti talenta). Istraživanja pokazuju da je razvoj emocionalnih kompetencija povezan sa godinama radnog staža odgajatelja. Naime, Takšić, Mohorić i Munjas (2006, prema Sindik 2010) ističu da se emocionalna inteligencija razvija u funkciji dobi i iskustva, odnosno, što je duži staž viša je i razina kompetencija. S obzirom da se vrsta predškolske ustanove i vrsta grupe nisu pokazale statistički značajnim prediktorima u ovom istraživanju, onda bismo ovakve rezultate mogli povezati sa činjenicom da se kod odgajatelja sa dužim radnim stažom javlja sindrom profesionalnog sagorijevanja, odnosno zasićenosti i smanjenjem interesa za individualnim pristupom svakom djetetu, što je samo pretpostavka, koju bi vrijedilo provjeriti drugim sličnim istraživanjem. Također, ovdje možemo pretpostaviti i da su ovakvi rezultati zapravo produkt činjenice da su stariji odgajatelji studij završavali prije 20 ili 30 godina, kada se nije tolika važnost kao danas pridavala radu sa djecom sa posebnim potrebama (misleći na djecu sa poteškoćama u razvoju i darovitu djecu), nisu se poticale i razvijale u tolikoj mjeri socio-emocionalne kompetencije odgajatelja, studij je trajao kraće nego što je to danas, imali su znatno manje predmeta, koji su više bili usmjereni na metodiku odgojnog rada. Stariji odgajatelji nesumnjivo imaju veliko iskustvo u radu sa djecom, prolaze edukacije u okviru svog stručnog usavršavanja, ali kao pretpostavka ovdje se nameće da savremeni pristupi izobrazbe odgajatelja, predmeti koje danas po pravilu imaju novije generacije, moguće da generiraju osjetljivije odgajatelje koji se spremnije suočavaju sa aktuelnim problemima i izazovima u vrtiću.

Ovo istraživanje je otvorilo brojna pitanja za buduća istraživanja a koja se mogu dovesti u vezu sa darovitošću djece predškolske dobi. Generalno, bitno je istaći či-

njenicu da se treba raditi na podizanju svijesti o darovitosti i njenim karakteristikama, kao i podizanju svijesti o značaju i izgradnji socio-emocionalnih kompetencija, ne samo kada je riječ o procjeni darovitosti, nego i kao polazne osnove za adekvatno odgojno djelovanje kako roditelja tako i odgajatelja u svim aspektima razvoja djece. Posebnu pažnju treba usmjeriti na formiranje i implementaciju programa za darovitu djecu BiH, te dodatno stručno osposobljavanje za primjenu multidimenzionalnog modela identifikacije. Stoga, ostavljamo prostor da se u nekim budućim istraživanjima ukaže na opravdanost formiranja dijagnostičko-edukacijskih centara za darovitu djecu predškolske dobi imajući u vidu da rani odgoj i obrazovanje treba biti primarni cilj svake društvene zajednice.

Ovaj rad, ima značajno ograničenje kada je u pitanju generalizacija podataka na populaciju, a to ograničenje proizlazi iz veličine uzorka. Naime, u uzorku smo imali 75 roditelja i samo 25 odgajatelja. Sve to ukazuje da se rezultati moraju uzeti u obzir sa dozom rezerve. Ipak, ovo istraživanje vjerujemo da će otvoriti put za dalja istraživanja ove problematike, te je svakako sugestija za svako naredno istraživanje povesti više računa o veličini i reprezentativnosti uzorka. Što se tiče korištenog instrumentarija, zavisne varijable su operacionalno definirane kao procjena izraženosti vlastitih obilježja i izraženosti talenta. Korišteni upitnik za procjenu ove varijable je Upitnik za otkrivanje darovitosti autora Von Krafft i Semke iz 2008 godine. Za procjenu nezavisnih varijabli koristili smo upitnik koji je razvila Naira Jusufović, u okviru svoje doktorske disertacije uz dozvolu autorice. Ispitivanje metrijskih karakteristika tog upitnika je sastavni dio doktorske disertacije, te će podaci (faktorska analiza) biti dostupni u okviru disertacije. U ovom radu, spomenuti instrumenti su korišteni, ali zbog malog uzorka, nije bilo smisla provjeravati metrijske karakteristike istih.

Zaključno, na osnovu svih navedenih činjenica bitno je istaći da na osnovu uzorka prikazanog u ovom radu generalizaciju pitanja socio-emocionalnih kompetencija roditelja i odgajatelja kao faktora percepcije darovitosti djece predškolske dobi trebamo izvoditi sa oprezom. S tim u vezi, neophodno je u nekim od budućih istraživanja povećati uzorak ispitanika, što ipak ne umanjuje činjenicu da ovaj rad otvara mogućnost raznih istraživačkih pitanja kada je riječ o prethodno spomenutoj tematici.

LITERATURA

1. Brust-Nemet, Maja, Tena Velki (2016), "Socijalne, emocionalne i pedagoške kompetencije nastavnika kao prediktori različitih aspekata kulture škole", *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje* 18(4), 1087-1119.
2. Buzan, Tony (2007), *Mali genijalac – Kako pametni roditelji stvaraju pametnu djecu*, Logos Art, Beograd
3. Cvetković-Lay, Jasna, Ankica Sekulić-Majurec (2008), *Darovito je, što ću s njim?*, Alinea, Zagreb
4. Cvetković-Lay, Jasna (2010), *Darovito je, što ću sa sobom?*, Alinea, Zagreb
5. Čudina-Obradović, Mira (1991), *Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*, Školska knjiga, Zagreb
6. Handukić, Irfan (2008), *Metodika i kultura likovnog odgoja*, Sarajevo Publishing, Sarajevo
7. Hasanagić, Anela (2015), *Psihološke osnove pripreme djece za školu*, CNS, Sarajevo.
8. Jurković, Jasna (2009), "Uloga vaspitača u razvoju socijalnih kompetencija i prevencija poremećaja ponašanja djece predškolske dobi", *Predškolsko vaspitanje* 14 (3), 323-330.
9. Jusufović, Naira (2019), *Upitnik o socio-emocionalnim kompetencijama odgajatelja*, neobjavljeni rad
10. Jusufović, Naira (2011), "Socijalno-komunikacijske kompetencije odgajatelja", u: Ćurak, Hašima (ur.), *Kvalitet predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini*, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Sarajevo, 99-112.
11. Koren, Ivan (1989), *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*, Školske novine, Zagreb
12. Lebedina-Manzoni, Marija (2006), *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*, Naklada Slap, Zagreb
13. Montesori, Marija (Maria Montessori) (2006), *Upijajući um*, DN Centar, Beograd
14. Opić, Siniša (2010), "Mogući program razvoja socijalne kompetencija učenika u primarnom obrazovanju", *Pedagogijska istraživanja*, 7(2), 219-230.
15. Pašalić-Kreso, Adila (2004), *Koordinate obiteljskog odgoja*, Jež, Sarajevo
16. Peterson, Džejms (James Peterson) (2007), *Tajni život klinaca - njihove psihičke moći*, IP ESOTHERIA, Beograd

17. Sindik, Joško (2010), "Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja sa stavovima o darovitoj djeci, *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 24(2), 65-90.
18. Sindik, Joško, Dijana Frančešević (2014), "Odnos doživljaja sagorijevanja u radu, emocionalne kompetencije i obilježja posla odgajateljica predškolske djece", *Acta Iadertina* 11(1), 1-21.
19. Suzić, Nenad (2005), "Emocionalne kompetencije učenika", u: *Promenama do kvaliteta u radu škola - Zbornik radova sa naučnog skupa povodom 70 godina od rođenja Prof. dr. Mladena Vilotijevića*, Zajednica učiteljskih fakulteta Srbije, Beograd, 446-464.
20. Von Krafft, Thomas, Edwin Semke (2008), *Kako otkriti i potaknuti darovitost*, Mozaik knjiga, Zagreb
21. Wegner-Jakab, Ana (2008), "Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji", *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128.

SOCIAL AND EMOTIONAL COMPETENCIES AND ATTITUDES OF PARENTS AND EDUCATORS AS DETERMINANTS OF ABILITIES AND TALENTS PERCEPTION OF PRESCHOOL CHILDREN

Summary:

To ensure that the process of giftedness development runs smoothly, it is necessary to build adequate socio-emotional competencies related to the ability to use various social and emotional stimulation from the environment to achieve results that enable satisfactory and competent participation in groups, communities, and society to which individual belongs. The goal of this research was to examine whether and to what extent are socio-emotional competencies of parents and Kindergarten teachers significant predictors of the perception of talents of preschool children.

The sample consisted out of 100 participants from Zeničko-Dobojski kanton, 75 parents, and 25 educators. As instruments, we used: Questionnaire of general sociodemographic data (SD questionnaire), Giftedness Questionnaire (Von Krafft and Semke, 2008), and questionnaire of socioemotional competencies of educators (Jusufović, unpublished paper).

The results indicate that among all socio-emotional competencies of parents the only that is significant predictor is awareness of others for assessing the expression of one's characteristics, for assessing the

expression of talent and out of socio-demographic variables, the variable of age parents is significant, but only for assessing the expression of talents (older parents perceive less giftedness). Furthermore, in the case of educators, pure non-violent communication is important for socio-emotional competencies for the expression of one's characteristics, then for the expression of talents significant factors are non-violent communication, awareness of others, emotion regulation, self-esteem, and the total score of socio-emotional competencies. Among socio-demographic characteristics, the important predictor is working experience for perceiving talents. In addition to this, there are statistically significant differences between parents and educators, in an expression of talent, and the results show that educators are better in the estimation of expression of talents.

Keywords: giftedness; socio-emotional competencies; parents; educators; children

Adrese autorica

Autors' address

Amina Odobašić

Univerzitet u Zenici

Islamski pedagoški fakultet

amina.odobasic.95@gmail.com

Anela Hasanagić

Univerzitet u Zenici

Islamski pedagoški fakultet

anela315@gmail.com